

Роблячи порівняльну характеристику українських і зарубіжних соцпакетів, вбачається різниця у менталітетах роботодавців та співробітників. Саме тому компанії віддають перевагу різним соціальним привілеям.

Сьогодні стандартний соціальний пакет в Україні включає в себе лише страховку, позики на придбання нерухомості, різноманітні форми пенсійних вкладів та оплату лікарняних аркушів.

Отже, усі послуги та блага передбачені соціальним пакетом підприємства розроблені для стимулювання працівників. Нажаль, чинне законодавство України не передбачає обов'язкового запровадження соцпакета, але дає право підприємствам запроваджувати додаткові соціальні гарантії.

Використання роботодавцем соціального пакета сприяє формуванню українського конкурентного ринку праці, створенню та розвитку засад корпоративної культури у суспільстві, підвищенню конкурентоспроможності національної робочої сили.

Література

1. Білявський В. Соціальний пакет як інструмент мотивування персоналу торговельного підприємства / В. Білявський // Вісник. – 2007. – № 6. – С. 62–68.
2. Мачерин И. Социальный капитал организации: методология исследования / И. Мачеринскене, Р. Минкуте-Генриксон, Ж. Симанавичене // Социс.– 2003.– № 3.– С. 39.
3. Новак І. Соціальний пакет як механізм удосконалення оплати праці / І. Новак // Україна: аспекти праці.– 2008.– № 2.– С. 6 – 12.
4. Юрков М. Соціальний пакет як різновид соціальної діяльності підприємства: правові аспекти / М. Юрков // Право України. – 2007. – № 7. – С. 38–41.
5. <http://www.bidprice.ru/motivatsiya-rabotnikov/sotsialnyiy-paket.html>

Коробський Р.В., Янченко Г.В.

ВПЛИВ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НА ВІДТВОРЮВАЛЬНІ ПРОЦЕСИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

У статті розглянуто проблеми визначення категорій рівня та якості життя, їх впливу на відтворювальні процеси населення України, розроблено заходи щодо підвищення якості життя населення з метою покращення відтворювальних процесів населення України.

Ключові слова: якість життя, рівень життя, показники рівня життя, відтворювальні процеси населення.

Постановка проблеми. В сучасних умовах функціонування економіки й критичного стану демографічних процесів пріоритетним завданням стає пошук можливостей підвищення рівня якості життя як вирішального чинника відтворювальних процесів населення України. Якість життя як багатоаспектне явище суспільного життя визначається історично обумовленим типом життєдія-

льності суспільства, залежить від сукупності чинників, вивчення яких дозволяє визначити ступінь їх впливу та перспективи розвитку країни. Дослідження життєвого рівня в Україні не втратили актуальності внаслідок глобального переосмислення стратегічної мети розвитку, оскільки досягнення високих стандартів життя є невід'ємною складовою побудови загального добробуту держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Якість життя населення – це багатоаспектна, багатократна категорія, що охоплює практично всі сфери життєдіяльності населення. Початкові уявлення про рівень добробуту як певні стандарти рівня життя сформовані в працях Д. Рікардо, А. Сміта. Значний внесок у дослідження теоретичних проблем якості життя зробили такі зарубіжні вчені, як В. М. Бобков, В. І. Гур'єв, О.В. Фахрутдінова та інші.

У розробку різних аспектів якості життя внесли свій внесок і вітчизняні дослідники: О. Богуцбкий, В.М. Горбатов, М.О. Кизим, Е.М. Лібанова, В.О. Мандибура, О.А. Мельниченко, Л.М. Черенько.

Мета дослідження полягає в тому, щоб, спираючись на поглиблений аналіз сучасний стан якості життя населення України, визначити вплив якості життя на відтворювальні процеси населення України.

Основні результати дослідження. Останніми роками збільшилась кількість досліджень, присвячених окремим складовим якості життя населення, особливо в розмірі реалізації пріоритетних національних проектів у соціальній сфері. З'ясування реальних можливостей підвищення якості життя населення України передбачає проведення комплексного й системного дослідження ефективності функціонування економічних і соціальних механізмів, які повинні забезпечити підвищення якості життя населення. Разом з тим, не розроблені адаптовані до сучасних ринкових умов високоефективні економічні й соціальні механізми, що забезпечують підвищення якості життя населення не тільки в розвитку пріоритетних національних проектів, але і по всіх складових категорій «якість життя». Більшість досліджень відображають різні соціально-економічні аспекти трансформаційних перетворень переважно на загальнодержавному рівні. Досліджуються явища бідності, аналізуються доходи та витрати, майнове розширення, розглядається проблематика визначення критеріїв середнього класу. Проблема якості життя та їхній вплив на відтворювальні процеси населення продовжують викликати наукові дискусії.

Сучасний економічний словник трактує поняття якості життя як узагальнюючу соціально-економічну категорію, яка включає не тільки рівень споживання матеріальних благ і послуг, але й задоволення духовних потреб, здоров'я, тривалість життя, умови середовища, що оточує людину, морально-психологічний клімат, душевний комфорт.

Інші дослідники визначають якість життя як характеристику умов життєдіяльності людей с точки зору їх якісного визначення й відповідальності суспільним нормам і критеріям, які визначають рівень можливостей для всебічного розвитку людини: задоволення матеріальних, фізіологічних, культурних, інтелектуальних і духових потреб, поліпшення умов прані й дозвілля [5]. В українських наукових колах популярними є дослідження саме рівня життя населення,

хоча цей напрям і досі залишається недостатньо опрацьованим. Дослідження рівня життя в Україні, підкреслюється в монографії за редакцією Е.М. Лібанової, має специфічні ознаки, оскільки соціально-економічна ситуація в країні вносить певні корективи в класичні підходи до вивчення даної категорії. Якщо розглядати рівень життя як складову людського розвитку, то немає сенсу розширювати коло дослідження до рамок характеристики якості життя (тобто включати в дослідження проблеми освіти, здоров'я, екології тощо). Під рівнем життя необхідно розуміти забезпеченість населення необхідними матеріальними благами й послугами, досягнутий рівень їх споживання і ступінь задоволення раціональних потреб [7].

На думку інших дослідників, рівень життя населення – одна із найскладніших соціально-економічних категорій, що пояснює існування різних її тлумачень: від філософсько-світоглядних до формально-статистичних. Основними характеристиками, які впливають на дослідження рівня життя населення, є: 1) динамічність категорії; 2) широке та вузьке тлумачення; 3) виділення мікро- та макрорівня досліджень; 4) індивідуальне й суспільне навантаження категорії; 5) задоволення певного виду потреб населення (матеріальних чи духовних); 6) врахування об'єктивних відмінностей у рівні життя населення внаслідок докладання праці у різних видах економічної діяльності й регіональних відмінностей розвитку.

В усіх без винятку країнах у разі зміни суспільного устрою відбувається різке падіння рівня життя значної частини населення, особливо у випадках, коли цей процес супроводжується глибокою економічною кризою, і матеріальна складова добробуту виходить на перший план. Відбувається ідеалізація найбільш дефіцитного ресурсу, яким у період кризи виступають гроші. Очевидно, що такі категорії, як «економічна система», «рівень життя» та будь-які інші соціально-економічні категорії з часом видозмінюються, включаючи додаткові складові й характеристики нових соціальних та економічних ознак. Разом з тим, матеріальний аспект рівня життя населення за будь-яких економічних і політичних умов буде мати пріоритетне значення. У період становлення ринкової економіки або її кризового стану рівень життя розглядається як один із найважливіших індикаторів соціально-економічної стратегії розвитку держави [1].

На міжнародному рівні дослідження рівня життя почало розвиватись ще в минулому сторіччі. В 1960 р. робочою групою ООН була підготовлена доповідь про принципи визначення й виміру рівня та якості життя населення в міжнародному масштабі. Спочатку життєвий рівень оцінювався індексом заробітної плати (індекс номінальної заробітної плати поділити на індекс цін), а потім індексами прожиткового мінімуму і вартості життя (індекс споживчих цін на товари й послуги визначеного набору). Кожний з індексів має значення, але вони не дають всебічної характеристики рівня та якості життя населення. Останній варіант даної системи показників був розроблений експертами ООН ще у 1978 р. і включав 12 основних груп показників:

– демографічні характеристики населення (народжуваність, смертність, захворюваність, тривалість життя тощо);

- санітарно-гігієнічні умови життя;
- споживання продуктів харчування;
- житлові умови і забезпеченість споживчими благами тривалого користування (автомобіль, холодильник, телевізор тощо);
- освіта і культура;
- зайнятість і умови праці;
- доходи і витрати населення;
- вартість життя і споживчі ціни;
- транспортні засоби;
- організація відпочинку, фізкультура і спорт;
- соціальне забезпечення;
- свобода людини.

Крім названих груп, Статистичною комісією ООН був виділений загальний розділ, що охоплює низку інформаційних показників, необхідних для оцінки рівня та якості життя, але не є, на думку експертів ООН, безпосередніми їх характеристиками. Сюди включені такі показники: національний дохід; ВВП на душу населення і середньорічні темпи його зростання; обсяг і види соціального обслуговування; витрати на особисте споживання населення, їх структура і середньорічні темпи зростання; щільність населення; транспортне обслуговування населення; робота засобів зв'язку; преса тощо.

На 29-й сесії Статистичної комісії ООН (лютий 1997 р.) був затверджений мінімальний перелік національних даних соціальної статистики, рекомендованих робочою групою з міжнародних статистичних програм і координації Економічної та Соціальної ради ООН як показники рівня життя. До цього набору відносяться такі показники [1]:

- чисельність населення з поділом за статевою ознакою, віком і (якщо необхідно) етнічними групами;
- середня очікувана тривалість життя при народженні з поділом за статевою ознакою;
- материнська смертність;
- частка дітей з вагою при народженні менше ніж 2,5 кг і з поділом за статевою ознакою;
- середня тривалість навчання в школі (повних років) з поділом за статевою ознакою і, якщо це можливо, майновим становищем;
- валовий внутрішній продукт на душу населення;
- середньодушовий дохід домогосподарств (його рівень і склад);
- вартість мінімального продовольчого кошика, необхідного для задоволення потреб у їжі;
- частка безробітного населення з поділом за статевою ознакою;
- співвідношення зайнятої частини і загальної чисельності населення з поділом за статевою ознакою і секторами економіки;
- доступ до питної води;
- забезпечення санітарно-гігієнічними умовами життя;

– забезпеченість житлом (кількість кімнат, крім кухні і ванної кімнати, що припадають на одну особу).

Таким чином, аналіз різних підходів до визначення сутності категорій «якість життя» та «рівень якості життя» дозволяє зробити висновок про неможливість їх однозначного тлумачення. Це підтверджується значною кількістю праць, присвячених проблемам якості та рівня життя населення з різних позицій, в яких відсутнє єдине тлумачення соціально-економічних процесів і складових, що формують і впливають на дану категорію. З одного боку, визначення даної категорії об'єднує всі процеси життєдіяльності людини і суспільства. З іншого – до показників якості життя іноді відносять тільки окремі складові процесів життєзабезпечення людей.

Сучасні українські дослідники тлумачать рівень життя у вузькому та широкому розумінні. Якщо розглядати рівень життя як складову людського розвитку, то немає сенсу розширювати вивчення до меж якості життя, тобто включати в дослідження проблеми освіти, здоров'я, екології тощо. По-перше, результати розвитку цих сфер не можна інтерпретувати однозначно з погляду їх впливу на життєвий рівень населення. Так, в освіті й охороні здоров'я традиційно існують високі кількісні параметричні характеристики, які склались іще за радянських часів та повільно змінюються у часі. Якщо їх враховувати навіть за умови надання невисокої ваги, то будуть нівелюватися зміни, які відбуваються в інших, більш мінливих, сферах життєдіяльності. По-друге, збільшення державного фінансування системи охорони здоров'я й освіти може дати незначний позитивний результат, до того ж не миттєвий, а зі значним часовим лагом. Крім того, в разі дослідження таких сфер традиційно використовуються кількісні ознаки (виходячи з наявної статистичної бази), водночас поза увагою залишаються якісні характеристики, що справляють суттєвий вплив на рівень життя населення.

На думку В.О. Мандибури, рівень життя є багаторівневою категорією, має свою структуру, в якій виділяється три основні рівні: інтегрований, соціально-диференційований та особисто-персоніфікований (або сімейний), тому в широкому розумінні він об'єднує відносини й умови, що визначають життя, працю, побут та інтелектуально-культурний розвиток людей, характеризує досягнутий у суспільстві за певний проміжок часу ступінь задоволення різноманітних потреб населення (не лише фізичних, а й соціальних, інтелектуальних, духовних), а також визначає й оцінює реальні економічні джерела та соціально-правові гарантії забезпечення життєдіяльності населення [5].

Деяко іншої думки дотримується О. Богуцький, який підкреслює необхідність розрізняти категорію у вузькому розумінні – для відбиття лише особистих потреб людей; у широкому – фактичного рівня споживання матеріальних, духовних та соціальних благ і послуг, міру задоволення раціональних потреб. Разом з тим, незважаючи на збільшення чисельності населення з середньодушовими доходами більше прожиткового мінімуму (табл.1) якість життя населення погіршується. Аналіз чисельності населення за останні 10 років свідчить про скорочення темпів приросту населення. У 2011 році Україна погіршила свої показники в рейтингу якості життя де порівнюється умови проживання в 192 країнах.

Тепер, згідно з рейтингу журналу „наша країна посідає 73 місце. Це – Намібією і Боцваною, минулого року Україна була на 5 позицій вище. Умови в кожній країні оцінювались за 9 показниками: вартість життя, культура, економіка, навколишнє середовище, свобода, здоров'я, інфраструктура, безпека, клімат.

Таблиця 1. Розбіжність рівня життя населення України

Роки	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Чисельність населення із середньодуш доходами більше прожиткового мінімуму										
Млн. осіб	39,2	39,9	39,8	35,2	30,3	25,3	23,1	13,2	8,1	9,5
У % до загальної чисельності населення	80,2	82,7	83,3	76,2	65,6	55,3	50,9	29,3	18,1	21,4
У % до попереднього року	-	101,5	100,0	88,4	86,1	83,5	91,3	57,1	61,2	117,5
Розмір прожиткового мінімуму, грн	270	311,3	342	342	362,23	423	472	532	626	701

Таблиця 2. Основні демографічні показники України

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Чисельність наявного населення на кінець року, тис. осіб	46929,5	46646,0	46372,7	46143,7	45962,9	45778,5
Середня чисельність наявного населення, тис. осіб	47105,2	46787,8	46509,4	46258,2	46053,3	45870,7
Природний приріст (скорочення), осіб	-355875	-297724	-290220	-243871	-194214	200546

З усіх перерахованих параметрів більше всього на місце в рейтингу впливала вартість життя в країні. Вести західний спосіб життя в Україні виявилось не дуже дорого, але і дешево - приблизно так само, як у Латвії, Польщі, Саудівській Аравії, Уругваї і Зімбабве.

Більше всього балів-81- Україна набрала за культуру. Цей показник оцінювання письменності населення, а також кількість об'єктів усесвітньої спадщиною ООН (на од. площі). Найгірші оцінки Україна отримала за економіку. Але Економічний розвиток не гарантує зростання тривалості життя. Таку думку висловила директор Інститут демографії і соціальних досліджень НАН України Е.М.Лібанова: «Для того, щоб відновити в Україні навіть не 50, а 47 млн. населення потрібно щоб українська жінка народжувала 2-3 дитини, щоб на 10 жінок народжувалося 23 дитини». За словами дослідниці, «процес старіння в Україні обумовлений виключно низькою народжуваністю, тоді як на Заході Європи він обумовлений і низькою народжуваністю і низькою смертністю»

Висновки. Враховуючи те, що якість життя є основою для розвитку людського капіталу та конкурентоспроможності країни, яка впливає на соціально-економічні, демографічні та міграційні процеси, можна стверджувати, що якість життя суттєво впливає на процес відтворення населення. Зниження рівня якості життя пересічного українця та відсутність системи заходів щодо покращення якості життя може в подальшому призвести до:

- Ускладнення демографічної ситуації через високий рівень смертності та погіршення вікової структури населення внаслідок зростання кількості населення похилого віку й скорочення-молодшого (в 2010р. кількість громадян, старших 60 років, досягла межі 24,4%, а кількість осіб у віці до 14 років-14,2%)

- Погіршення співвідношення між працездатними і непрацездатними населенням (в 2010 р. частка працездатного населення складає лише 61,4%)

- Погіршення здоров'я громадян до критично загрозливих меж і людського капіталу загалом.

- Зниження рівня людського розвитку і, відповідно, подальшого послаблення конкурентоспроможності держави;

- Зростання кількості бідних і зменшення споживчого попиту

- Для підвищення якості життя населення та покращення відтворювальних процесів населення України необхідно реалізувати такі заходи:

- 1) Запровадити у стратегічних програмних документах соціально-економічного розвитку категорію якості життя як визначального чинника відтворювального процесу України, без якого неможливе забезпечення конкурентоспроможності країни в подальшому.

- 2) Розробити загальнонаціональні та регіональні програми охорони здоров'я населення, покращення демографічної ситуації, підтримки молодих родин репродуктивного віку.

- 3) Застосовувати оцінку рівня якості життя як ключового показника ефективності діяльності органів державного управління за рахунок використання ключових показників моніторингу якості життя населення як індикаторів оцінки ефективності впливу державних програм і заходів щодо покращення рівня життя на державному й регіональних рівнях управління

- 4) Розглянути питання соціального захисту окремих категорій громадян шляхом надання додаткових пільг і допомог з метою зменшення вирішення проблеми бідності.

5) Запровадити систему громадського моніторингу з метою забезпечення прозорості дій органів влади, громадських організацій і бізнес-структур щодо якості життя та реалізації соціальних програм

Реалізація наведених вище заходів дозволить забезпечити підвищення якості життя у регіонах і в державі в цілому, а також активізувати відтворювальні процеси населення в Україні.

Література

1. Коюда В. О., Гамова О. І. Соціальний захист в Україні // Зб. наук. праць «Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Тематичний випуск «Технічний прогрес і ефективність виробництва». – Харків: НТУ «ХПІ». – 2004. – №10. – С. 82 – 93. (0,50 д.а.)
2. Гамова О. І. Классификация социальных рисков // Зб. наук. праць «Економіка: проблеми теорії та практики». Вип. 195. – Т. 2. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С. 322 – 329. (0,34 д.а.)
3. Коюда В. О., Гамова О. І. Соціальне партнерство системи соціального захисту населення регіону // Науковий журнал «Економіка розвитку». – Харків: Вид. ХНЕУ, 2005. – №3 (35). – С. 25 – 27. (0,31 д.а.)
4. Гамова О. І. Звітність громадських організацій – партнерів органів місцевого самоврядування // Зб. наук. праць «Економіка: проблеми теорії та практики». Вип. 205. – Т. 1. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 54 – 59. (0,26 д.а.)
5. Коюда В. О., Гамова О. І. Співробітництво громадських організацій та органів місцевого самоврядування м. Харкова // Научн. техн. сб. «Коммунальное хозяйство городов». Серия «экономические науки». Вып. 65. – К.: «Техніка», 2005. – С. 388 – 395. (0,44 д.а.)
6. Антоненко О. І. Критерії впровадження соціальних проектів громадськими організаціями // Науковий журнал «Економіка розвитку». – Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. – №3 (39). – С. 42 – 45. (0,35 д.а.)
7. Антоненко О. І. Методика оцінки рівня впровадження соціальних проектів громадськими організаціями – переможцями конкурсу на регіональному рівні // Зб. наук. праць «Економіка: проблеми теорії та практики». Вип. 216. – Т. 4. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. – С. 1111 – 1118. (0,33 д.а.)

Кравець А.А., Ляшок Н.Ю.

МЕНЕДЖМЕНТ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

На сьогодні менеджмент дозволяє орієнтуватися в інформаційних потоках, стимулює практичні вміння соціальних працівників та оптимальний вибір управлінського рішення, розширює організаційний контекст соціальної роботи та утверджує актуальність нової соціальної норми діяльності в Україні.[3]

Дана тема актуальна, на думку автора, тому що соціальна політика за сучасних умов полягає у вирішенні суперечностей суспільного, соціального розвитку, які гальмують процес формування соціально-орієнтованої ринкової еко-